

SEMONID ILI SIMONID U LEOPARDIJEVOJ ASIMILACIJI

Leopardi je skoro pred smrt u kanon svoje lirike uvrstio¹ dvije pjesme pod naslovom: *Dal greco di Simonide*, i to 40. pjesmu koja počinje stihom: *Ogni mondano evento* i 41. kojoj prvi stih glasi: *Umana cosa picciol tempo dura*. Te su pjesme u stvari prepjevi, a ujedno otkrivaju kako je pjesnik znao i prema tuđim stihovima stvoriti nove pjesme s drugačijom intonacijom, jer je njihova lirsko-gnomska tematika odgovarala sklopu Leopardijeva lirskog etosa, a ta se asimilacija na nekin način sublimirala poslije cijelog niza izražajnih priprema, u što nas posebno mogu uvjeriti neki odlomci iz njegovih dijaloga u djelu *Operette morali*.

Premda je Leopardi obje pjesme preveo već 1823—24., ipak ih je na kraju i na vrhuncu svoga stvaranja toliko cijenio da ih je uvrstio, kako sam prije spomenuo, u svoju zbirku *Canti*, dok je s druge strane isključio sve druge prijevode nekih starohelenskih pjesnika.

Dobar poznavalac Leopardijeve lirike C. Calcaterra, a i konci-zan komentator njegove zbirke *Canti*, za citirane pjesme sumarno kaže² da neka pjesma može lirskom suglasnošću uvjetovati drugu, tj. novu pjesmu, a to se upravo dogodilo stihovima kojima je Leopardi dao naslov *Dal greco di Simonide*. Osim toga, Calcaterra s pravom drži da je pjesnik obje pjesme mogao uvrstiti ne kao prijevode nego kao gotovo samostalni lirski izraz, pa zaključuje: „*Ta dva fragmenta stvaraju sjetnu liriku o ljudskom životu, kao što to čini neka religiozna pjesma koja je tokom stoljeća ostala nepromijenjena*“. Uz ovo bismo mogli kazati da je Leopardi izvorne tekstove preradio i dao im novu meditativnu obojenost. Leopardist M. Fubini dopunjuje³ Calcaterru dodajući da Leopardi nastoji svojim prijevodima pružiti čitaocu vlastitu lirsku doživljenost, tj. izraz o melankoličkom i rezigniranom shvaćanju ljudskih iluzija.

Leopardi je obje pjesme preveo u slobodnijem stihu te im dao, ako se odijele u manje cjeline, epigramatski oblik s naglascima nekoga madrigala. Kao ova dva spomenuta komentatora Leopardijeve lirike (*Canti*), tako su i svi ostali *mutatis mutandis* za citirane prijevode ka-

¹ Usp. *Opere di Giacomo Leopardi, vol. I: Canti*, Napoli 1835, s. 167—170.

² V. Carlo Calcaterra: *G. Leopardi, Canti con introduzione e commento*, Torino 1959, s. 290. i d.

³ M. Fubini *G. Leopardi, Canti*, Torino 1964, s. 266.

zali da prvi, *pj.* 40., pripada Semonidu, a drugi, *pj.* 41., Simonidu⁴ a da nisu nastojali objasniti mogućnost drugačijih rješenja, jer je ipak trebalo usporediti izvorne tekstove s Leopardijevim prijevodima, pa bi onda barem s većom sigurnošću bili odredili kome bi starohelenskom pjesniku prevedene pjesme mogle pripadati. Zatim, osim bilješke nekih tumača Leopardijeve lirike da je tim prijevodima stvorio osebjuni lirski izraz, nitko nije pobliže konfrontirao izvornik i Leopardijeve asimilacije.

Mislim da bi karakteristika o asimilaciji mogla najtačnije odgovarati pjesnikovu nastojanju da prijevodom izrazi i vlastite doživljaje, koje je lektinom crpio iz starohelenske gnomske lirike. Već sam u dva maha pisao o takvim Leopardijevim asimilacijama⁵; one su uostalom Leopardiju ukazale najbolji put kako bi mogao stvoriti svoj tip ode. Slična karakteristika opaža se gotovo u svim njegovim prijevodima i iz djela drugih starohelenskih lirika, a ne samo u pjesmama Semonida i Simonida.

Ipak, problem kome pripadaju prevedene pjesme, da li Semonidu ili Simonidu, ima u sebi šire okvire značenja, jer u ovom slučaju sama prijevodna Leopardijeva asimilacija traži da se pod svaku cijenu usporedi s izvornim tekstom, pa da tek onda uzmognemo uočiti osebjunost Leopardijeve asimilacije. Mi možemo, štoviše, naslov pod kojim je pjesnik objavio svoje asimilacije: *Dal greco di Simonide*, shvatiti gotovo metaforički, jer je Leopardi, zahvaćen unutrašnjom meditativnom atmosferom prevedenih pjesama, na više mjesta odstupao od izvornika i tako nastojao stvoriti svoje varijante kao i nukleuse za koje je osjetio da su izraženi u jednoj i drugoj prevedenoj pjesmi.

Leopardi je mogao prevesti cjelovitu Semonidovu pjesmu, *tj. Satiru o ženama* (7 B) te pjesmu 1 B i *elegiju* 85 B u onakvom obliku kako ih je citirao Stobej⁶, jer to isto stoji u autografima⁷ citiranih pjesama, dok prevodilac uvijek bilježi samo: *Dal greco di Simonide*. Osim toga, čini se da je vjerojatno da se pri prevođenju poslužio Antologijom H. Stephanusa⁸ jednako kao i Stobejem. U Stephanusovoj *Anto-*

⁴ Zbog kratkoće uvijek citiram, umjesto *Simonid* s otoka Amorgosa, *Semonid* a mjesto *Simonid* s otoka Keja, samo *Simonid*. Njihove pjesme citiram prema Bergkovu izd.: *Poetae lyriici Graeci*, Lipsiae 1882, vol. I—II te izd. od 1887, p. 1146 za *Fig.* 85. R. Cantarella. *La letteratura greca classica* (novo i dopunjeno izdanje) Milano 1967, str. 117 u noti ovako rješava problem Simonida i Semonida pišući o Semonidu: *Spesso confuso nelle citazioni con l' omofono (η diventa ι nella pronunzia verso il 200 d. C.) Simonide (Σιμωνιδης) di Ceo, onde sussiste anche incertezza di attribuzione, fra i due, per qualche frammento.*

⁵ Usp. moje studije: *Saffo l'ispiratrice di Leopardi*, *Živa Antika* 1962, s. 287 i d., te: *Simonide nell'assimilazione di Leopardi*, *Živa Antika* 1963, s. 351 i d.

⁶ Usp.: *Ioannis Stobaei Florilegium*, rec. A. Meineke, Lipsiae 1855—57, vol. I—IV. Usp. još izd. O. Hense, vol. III, s. 829 i 834. Leopardi je, razumije se, upotrebio neko starije izdanje (Gesner, 1559).

⁷ V. F. Moroncini, *Opere minori di G. Leopardi*, I (*Poesie*), Bologna 1931; *na tabli IX reproduciran je autograf.*

⁸ Hen. Stephanus, *Carminum poetarum novem lyricae poëseos principum fragmenta etc.* s. l. 1560.

logiji nije navedeno da postoji Semonid i Simonid, već su sve pjesme tiskane s usporednim latinskim prijevodom pod naslovom: *Simoni-dis carmina*, str. 273—297 (μῆλη), a *jambi* od 298—316 i od 316—331 pjesme u *heksametrima* i *pentametrima*. Tako se pjesma 1 B nalazi na str. 310—312, *Satira o ženama* (7 B) na str. 298—310, a *elegija* 85 B na str. 319—320. U svojoj napomeni na kraju *Antologije* Stephanus citira⁹ da postoje dva pjesnika, tj. Semonid i Simonid, ali stihove u jambima, pa i B 1 pripisuje Simonidu. S druge strane, Stobej navodi da samo *Satira o ženama* pripada Semonidu, dok ostale dvije pjesme (1 B i 85 B) pripisuje Simonidu. Ako su ta dva teksta, tj. Stephanusov i Stobejev, bili predloži za Leopardijev prijevod, a to se može prihvatiti s velikom vjerojatnošću za sve tri pjesme, onda se može prihvatiti mišljenje, zapravo tvrdnja, svih komentatora njegovih *Canti* koji *Satiru o ženama* (7 B) pripisuju Semonidu, ali se isto tako ne može sigurno reći za ostale dvije pjesme, pogotovo za *elegiju* 85 B. Zaista, prva je pjesma (1 B) po svom jampskom ritmu bliza satiri (7 B), pa bi se na taj način moglo pretpostaviti da ju je spjevao Semonid, ali nas s druge strane Stobej uvjerava u protivno. Istina, *Satiru o ženama* (7 B) kao i citirane ostale dvije pjesme (1 B i 85 B) Leopardi je preveo u razdoblju od 1823—24. Satiru je preveo 1823., a objavio 1825¹⁰. U to je doba prema tekstovima iz Stobeja i Ateneja preveo neke druge starohelenske lirike, ali te prijevode nije uvrstio u kanon svoje lirike¹¹, već samo pjesmu 1 B i *elegiju* 85 B, a obje je pjesme tiskao, što sam već spomenuo, pod naslovom: *Dal greco di Simonide*¹², te nije naznačio kome pripadaju, tj. da li Semonidu ili Simonidu.

Komentatori citiranih Leopardijevih prijevoda nisu ponajprije vodili računa o tekstu koji je Leopardiju poslužio za prijevod, jer, ako se oslonimo na Stobeja, onda moramo prihvatiti da spomenuti prijevodi iz kanona *Canti* pripadaju Simonidu, premda Bergk¹³ i drugi izdavači starohelenske lirike osim Croiseta¹⁴ pjesmu 1 B i *elegiju* 85 B pripisuju Simonidu (Semonidu) s otoka Amorgosa, iako ni sam Bergk za *elegiju* 85 B nije siguran da li se može pripisati Semonidu ili Simonidu.

⁹ Cit. antologija s. 429.

¹⁰ Objavljena najprije u časopisu *Nuovo Ricoglitore* pod naslovom *Satira di Simonide sopra le donne* u studenom 1825., a zatim u bolonjskom izdanju Leopardijevih stihova: *Versi*, 1826.

¹¹ V. cit. izd. F. Moroncinija pod 7, gdje su prvi put objavljeni ti prijevodi pod naslovom: *Versi morali tradotti dal greco* (*Scritti vari inediti*, s. 106—110).

¹² V. Autorizirano izd. pod 1.

¹³ V. cit. izd. Th. Bergka: *Poetae melici* (1887), s. 1146. U bilješci za *Frg.* 85 stoji ovo: *Elegiacum hoc carmen, quod non dubitaverunt homines docti Ceo poetae vindicare, mihi a melici consummata arte et ingenio prorsus abhorreere videtur, itaque nescio an potius sit Amorgini. . . Tamen Plutarchus sive quis alius Homeri vitam scripsit (vide ad v. 2) quando Simonidem cum Pindaro coniungit, melicum poetam, non iambo-graphum dicere videtur, siquidem illi biographi hanc elegiam respexerunt.*

¹⁴ A. Croiset, *Histoire de la littérature grecque*, Paris 1913; t. II, s. 200 i 363.

Croiset¹⁵ drži da je sličnost imena obaju pjesnika uz neke napomene Sude stvorila konfuziju oko samih imena, pa onda i oko pjesama koje im se pripisuju. On izričito piše da bismo samo pjesme u jambima mogli pripisati Semonidu, a jer nije sačuvana nijedna njegova elegija¹⁶, možemo držati da je elegiju: *Kratkoća ljudskog života* (85 B) spjevao Simonid¹⁷. Za Simonida znamo da je kao nasljednik dobrih elegičara umio i u ovom žanru izraziti osebnost svoje lirske misaonosti, dok su njegovi sačuvani lirski fragmenti kao i cjelovite pjesme protkani mislima općeg značaja, a izraženi jednostavnim lirskim jezikom¹⁸. U to nas uvjeravaju mnogi sačuvani fragmenti¹⁹.

Ako uz Croisetovo mišljenje, kao i zbog značaja nekih drugih Simonidovih fragmenata, s velikom vjerojatnošću prihvatimo da su njegove pjesme 1 B i 85 B, jer je već za Leopardijevu *Odu Italiji* bila polazna emotivna pobuda Simonidov fragment 4 B, ipak problem postaje jasniji ako držimo da je spomenute pjesme pjesnik preveo prema Stobeju, kako je to izričito naveo za *Satiru o ženama* (7 B). U tom slučaju mogli bismo držati da je i on mislio da druge dvije pripadaju Simonidu, a ne Semonidu. Ipak se ne može olako prijeći preko činjenice da je Leopardi prevodio prema tekstu iz Stobeja, pogotovo što i citirani Stephanusovi tekstovi i prijevodi ne određuju kome pjesniku pripadaju pjesme 1 B i 85 B. Pjesnikov navod da je prevodio prema Stobeju može nam pomoći da pribjegnemo i da se priklonimo Stobejevu određivanju pripadnosti pjesama 1 B i 85 B Simonidu bez obzira što Stephanus ne odvađa jednoga pjesnika od drugoga. Na taj bi se način moglo reći kome od pjesnika obje pjesme pripadaju, jer u kritičkom Meinekeovu izdanju obje Stobej citira kao Simonidove pjesme.

Usporedba izvornika i Leopardijeva prijevoda, točnije njegove asimilacije, otkrit će nam njegovo nastojanje da vlastitom asimilacijom pronađe svoju osobnu lirsku dramu koja bi se mogla uskladiti s izvornikom, pogotovo što su prijevodi nastali u doba kad su se zajedno oblikovali gradivo i misaona magma za njegovo djelo *Operette morali*²⁰.

Izvornik B 1:

Leopardijeva asimilacija

Ἦ παῖ, τέλος μὲν Ζεὺς ἔχει βαρύκτυπος
πάντων ὅσ' ἔστι, καὶ τίθησ' ὄκη θέλει.
νοῦς δ' οὐκ ἐπ' ἀνθρώποισιν· ἀλλ' ἐπήμεροι
ἂ δὴ βοτὰ ζώουσιν, οὐδὲν εἰδότες,
ὡκὼς ἕκαστον ἐκτελευτῆσει θεός.
ἐλπὶς δὲ πάντας κάπιπειθειή τρέφει
ἄπρηκτον ὀρμαίνοντα· οἱ μὲν ἡμέρην

Ogni mondano evento
È di Giove in poter, di Giove, o figlio,
Che giusta suo talento
Ogni cosa dispone.
Ma di lunga stagione
Nostro cieco pensier s'affanna e cura,
Benché l'umana etate,

¹⁵ V. cit. dj. s. 200.

¹⁶ cit. izd. Th. Bergka iz god. 1882, s. 441.

¹⁷ V. Croiset, cit. dj. s. 364.

¹⁸ isti autor i dj. s. 365.

¹⁹ Usp. prema Bergkovu izd. Poetae melici Fgr. 32, 39 i osobito 58.

²⁰ Usp. moj prijevod: G. Leopardi: *Dijalozi i eseji*, Zagreb (izd. Zora) 1961.

μένουσιν ἔλθειν, οἱ δ' ἐπέων περιτροπάζ·
 νέωτα δ' οὐδεις ὅστις οὐ δοκεῖ βροτῶν
 πλούτῳ τε κάγαθοῖσιν ἕζεσθαι φίλον.
 φθάνει δὲ τὸν μὲν γῆρας ἄζηλον λαβόν,
 πρὶν τέρμ' ἔκηται· τοὺς δὲ δυστήνοι νόσοι
 φθεῖρουσι θνητῶν τοὺς δ' Ἄρει δεδμημένους

Come destina il ciel nostra ventura,
 Di giorno in giorno dura.
 La bella speme tutti ci nutrica
 Di sembianze beate,
 Onde ciascuno indarno s'affatica:

πέμπει μελαίνης Ἄιδης ὑπὸ χθονός·
 οἱ δ' ἐν θαλάσῃ καίλαπι κλονεύμενοι
 καὶ κύμασιν πολλοῖσι πορφυρῆς ἄλός
 θνήσκουσιν, εὖτ' ἂν εἷ (δυνή)σονται ζόειν·
 οἱ δ' ἀγγόνην ἄψαντο δυστήνω μόρῳ
 καυτάγχετοι λείπουσιν ἡλίου φάος.
 οὕτω κακῶν ἄπ' οὐδέν· ἀλλὰ μυρία
 βροτοῖσι κῆρες ἀνεπιφραστοὶ δάαι
 καὶ πῆματ' ἐστίν· εἰ δ' ἐμοὶ πιθοίατο,
 οὐκ ἂν κακῶν ἐρῶμεν οὐδ' ἐπ' ἄλγεσιν
 κακοῖσ' ἔχοντες θυμὸν αἰκίζομεσθα.

Altri aurora amica,
 Altri l'etade aspetta;
 E nullo in terra vive
 Cui nell'anno avvenir facili e pii
 Con Pluto gli altri iddii
 La mente non prometta.
 Ecco pria che la speme in porto arrive,
 Qual da vecchiezza è giunto
 E qual da morbi al bruno Lete addutto;
 Questo il rigido Marte, e quello il flutto
 Del pelago rapisce; altri consunto
 Da negre cure, o tristo nodo al collo
 Circondando, soterra si rifugge.
 Così di mille mali
 I miseri mortali
 Volgo fiero e diverso agita e strugge.
 Ma per sentenza mia,
 Uom saggio e sciolto dal comune errore
 Patir non sosterrìa,
 Né potrebbe al dolore
 Ed al mal proprio suo cotanto amore.

Već je na prvi pogled jasno da Leopardijeva prijevodna asimilacija ima devet stihova više: to je nastalo i bilo uvjetovano time što je Leopardi svojoj pjesmi dao oblik slobodne strofe bez određene silabičnosti u stihovima, ali je zato nastojao da rimama istakne meditativnu dubinu vlastite asimilacije, jer u tim rimama uvijek nam uho uglavnom susreće tamne suglasnike, osobito: *t*, *r*, *k* (*c*), i *đ* (*g*), premda one završavaju samoglasnicima.

Leopardi je u prvom stihu izostavio epitet βαρύκτυπος i nastojao ga zamijeniti, bolje nadoknaditi, ponavljanjem riječi *Giove*, dok je udružio pojmove τέλος i πάντων ὅσ' ἐστι, a proširio značenje u riječima τίθησι i θέλει i dao im vlastitu obojenost u lirskom smislu. U trećem je stihu poetsku sliku: νόος δ' οὐκ ἐπ' ἀνθρώποισιν doživio u jasnijem izrazu: *Nostro cieco pensier s'affanna e cura*, ali je i pojmove: ἀλλ' ἐπήμεροι i οὐδὲν εἰδότες izrazio kao vlastitu misaonu doživljenost, kojoj je izvoran tekst bio samo oslonac za razvijanje lirske gnome. Onda je svojim desetim i jedanaestim stihom proširio pojam riječi ἐλπεις i njezinih dodataka nastojeći istaknuti ispraznost i deziluziju same nade²¹. Zatim je riječ ἡμέρη preveo *zora*, a

²¹ Stihovi 16—18 Leopardijeva prijevoda nalaze se u nešto izmijenjenom obliku u njegovu eseju: *Parini ili O slavii* (v. cit. moj prijevod *Dijalozi i eseji*, str. 100 i d.). Stihovi su navedeni na s. 123. Javljaju se pod naslovom *Speranza* u časopisu *Corriere delle dame* od 10. studenoga 1827., br. 45, str. 338. *Usp.* pismo Leopardijeve sestre Pauline od 2/XI 1827. u kome mu javlja da je pročitala spomenute stihove. Slično mu je o tome pisao i brat Karlo 30/XI iste god. (v. Moroncini, *Epistolario di G. Leopardi*,

da bi naglasio ljudsku čežnju za životom, tj. iluzijom o sreći, dodao epitet *prijateljska, mila*. Od 12—25. stiha Leopardijev prijevod pokazuje da su mu riječi u izvornom tekstu bile samo temelj za samostalno doživljavanje i lirski izraz. Na to ga je sigurno potaknuo pjesnikov izraz *ἐτέων περιτροπᾶς*; on u svom prijevodu naglašava riječ *speme (nada)*, iako u izvorniku stoji *τέρμα*. Leopardi je poetsku sliku o smrti u morskim valovima (*stih*: 15—17. u izvorniku) brahiloški izrazio, ali je umjesto riječi *umiru* napisao *pelago rapisce*. Najvjerojatnije je da je plastičnost originala nastojao zamijeniti i nadomjestiti svojim aliteracijama. Nadalje, Leopardi je svojim izrazima: *altri consunto... soterra si rifugge* pojačao jednostavni izraz devetnaestog stiha izvornika, u kome stoji da *svojevoljno napuštaju sunčanu svjetlost*. Leopardijevo proširivanje izvornika nastaje osobito od stiha 20—24. prema izvorniku, ali on na taj način postizava svoju vlastitu originalnu asimilaciju, jer osebujno izražava *je k u*, koju je u duhu čuo dok je čitao izvorni tekst. Jasno je onda da je na taj način omogućio svoju, leopardijevsku, poentu u pjesmi, a ne onakvu kakvu čitamo u jednostavnim stihovima izvornika, jer on gotovo ravnodušnom lirskom rezignacijom želi naglasiti da oduševljenje i zanos, udruženi s nadom, uvjetuju čovjekove tragične deziluzije.

s. 319, bilj. 3.)Ti su stihovi navedeni s ovakvim obrazloženjem: „*Questi versi sono del greco Simonide e li riferisce in una operetta il conte G. Leopardi*“*. Ali u istom časopisu br. 39 od 26 rujna 1827. tiskani su neki anonimni stihovi, koji s obzirom na sadržaj i metar podsjećaju na neke stihove iz Leopardijevih pjesama, a pjesma ima naslov: *Versi*. Budući da se i u njima otkrivaju tragovi iz Leopardijevih asimilacija pjesama objavljenih u *Canti* pod naslovom: *Dal greco di Simonide*, možemo ih navesti:

Vè com'è vario il mondo! Altri s'allegra
 In gioie, in riso, in canto,
 Quand'altri in veste negra
 Tutto s'avvolge, e passa i giorni in pianto.
 Tal vuol la guerra e in odio tien la pace,
 Altri sol d'ozio si contenta, e giace
 Inerte i giorni e gli anni.
 Altri, cui proprii affanni
 Non diè la sorte, degli altrui si grava,
 E di non suo dolor s'ange e s'attrista:
 Altri non fa pur vista
 Di scorgere sin sciagure, e d'un'ignava
 Pace fa suo tesoro.
 V'ha chi pel nome solo dell'alloro
 Tutto s'imparadisce:
 Tal gode di teatri, altri di caccia
 Di cani o di cavalli,
 Di musiche o di balli:
 Tal vuol tempesta e tale vuol bonaccia;
 E ciaschedun si crede esser sapiente
 Sopra tutta la gente!

Ipak, ne možemo potpuno tačno razabrati da li je Leopardi poslao te stihove časopisu *Corriere delle dame* ili ih je netko drugi sastavio za taj časopis poznavajući dobro njegovu poeziju.

Prijedimo sad na *elegiju* 85 B:

[Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι μένει χρεῖμα' ἔμπεδον αἰεΐ·]
 ἔν δὲ τὸ κάλλιστον Χῖος ἔειπεν ἀνὴρ·
 οἷη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν·
 παῦροι μὴν θνητῶν οὐασι δεξάμενοι
 στέρνοις ἐγκατέθεντο· πάρεστι γὰρ ἑλπίς ἐκάστω,
 ἀνδρῶν ἢ τε νέων στήθεσιν ἐμφύεται.
 θνητῶν δ' ὄφρα τις ἀνθος ἔχῃ πολυήρατον ἤβης,
 κοῦφον ἔχων θυμὸν πόλλ' ἀτέλεστον νοεῖ·
 οὔτε γὰρ ἑλπίδ' ἔχει γηρησέμεν οὔτε θανεῖσθαι,
 οὐδ' ὑγιῆς ὅταν ᾖ, φροντίδ' ἔχει καμάτου.
 νήπιοι, οἷς ταῦτη καῖται νόσος, οὐδὲ ἴσασιν
 ὡς χρόνος ἔσθ' ἤβης καὶ βιότοι' ὀλίγος
 θνητοῖς· ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα
 ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλήθῃ χαριζόμενος.

Umana cosa picciol tempo dura,
 E certissimo detto
 Disse il veglio di Chio,
 Conforme ebber natura
 Le foglie e l'uman seme.
 Ma questa voce in petto
 Raccolgon pochi. All'inquieta speme,
 Figlia di giovin core,
 Tutti prestiam ricetto.
 Mentre è vermiglio il fiore
 Di nostra etade acerba,
 L'alma vota e superba
 Cento dolci pensieri educa invano,
 Nè morte aspetta nè vocchiezza; e nulla
 Cura di morbi ha l'uom gagliardo e sano.
 Ma stolto è chi non vede
 La giovinezza come ha ratte l'alc,
 E siccome alla culla
 Poco il rogo è lontano.
 Tu presso a porre il piede²²
 In sul varco fatale,
 Della plutonia sede,
 Ai presenti diletti
 La breve età commetti.

Prema tekstu Leopardijeva prijevoda vidimo da ju je preveo slobodnom strofom, ali je nastojao da rimama istakne klimaks, koji nas lirski može uvesti u sferu neke ataraksije. Premda leopardist Fubini u komentaru ovoga prijevoda²³ kaže da prvi stih ne postoji u izvorniku, iako prihvaća lekciju koju nam je dao Stobej²⁴, a nju su prihvatili Stephanus i ostali, možemo s Bergkom držati da je prvi stih asimilacije jednak izvorniku.

U svojoj asimilaciji Leopardi proširuje izvorni izraz teksta, ali taj je dojam samo prividan, jer je umjesto elegijskog distiha upotrebio svoj oblik slobodne strofe, dok su misaoni naglasci izvornika ostali gotovo isti, ali svakako obnovljeni Leopardijevim imaginativnim spektrom.

Izvorni izraz τὸ κάλλιστον ... ἔειπεν Leopardi varira u *certissimo detto*, dok Homerov stih (*Ilijada* VI, 146) sažima u vlastiti asimilirani poetski izraz. Četvrti i peti stih izvornika Leopardi izražava skraćeno mijenjajući riječi θνητῶν οὐασι u *voce in petto*, omogućujući čitaocu ili slušaocu uvjerljiviji doživljaj. Izraz *ljudski rod* iz izvornika zamijenio je poetičnijim *l'uman seme*. Iako je uz ἑλπίς

²² U *Napolitanskom autografu* kao I u izd. iz 1835. stih glasi: *Tu pria di porre il piede*.

²³ *V. cit. izd. pod 3, s. 268.* Stephanus u cit. izd. navodi taj stih uz 85 B na s. 318.

²⁴ *V. već cit. kritičko izd. Meinekeovo pod 6.*

dodao svoj epitet *inquieta*, učinio je to zbog intonacije poetskih slika, koje se zatim suvislo redaju i spontano razvijaju. Jedan je stih izvornika pojednostavio izrazom: *mentre è vermiglio il fiore* — ἄνθος ἔχει πολυήρατον ἡβης, dok je u osmom riječ πῶλλ' proširio izrazima: *centi dolci pensieri educa invano*, da bi u devetom οὐτε γὰρ ἐλπιδ' ἔχει γρησέμεν οὐτε θανεῖσθαι pojednostavio ovako: *Nè morte aspetta nè vecchiezza*. Izraz u jedanaestom stihu: *νήπιοι* prevodi jedninom: *Ma stolto è, a βίδοι' ὀλίγος* izražava lirske: *e siccome alla culla poco il rogo è lontano*. Dva posljednja stiha iz izvornika Leopardi proširuje svojom doživljajnom resignacijom onoga što je u njemu izazvalo samo čitanje elegije. Moramo priznati da je lirska uvjerljivost izvornika u svojoj kratkoći plastičnija; ona je helenski smirena, dok u Leopardijevoj asimilaciji i lirskoj gnomskoj preinaci završava u stilu pjesnika Horacija čije je stihove: *Iam te premet nox fabulaeque manes/Et domus exilis Plutonia* dodao u autografu. Prema tome, Leopardi je stoičku lirskom predanost sudbini koja zrači iz izvornika obojio svojim vlastitim lirskim zanosima. Budući da je izričito htio da upravo ova elegija bude na kraju kanona njegove lirike (*Canti*), možemo shvatiti i njegovu vlastitu intuitivnu inverziju intoniranu na završetku asimilacije same elegije. Ona na neki način omogućuje da bolje shvatimo i druge konačnice u mnogim njegovim pjesmama, a posebno u *Zboru mrtvaca* u *Dijalogu Fridrika Ruyscha i njegovih mumija*, koja je vremenski nastala u kolovozu 1824., kad je već 1823. bio preveo spomenutu elegiju. Može se reći da je Leopardijeva poetska asimilacija *elegije* 85 B uvjetovala koncizni i potresni stvaralački izraz o besmrtnoj smrti u *Zboru mrtvaca*.

Na kraju, danas možemo sigurno prema kritičnim izdanjima Semonidovih i Simonidovih pjesama kazati da je Leopardi preveo Semonidovu *Satiru o ženama* (7 B), dok za cjelovite pjesme 1 B (*Ogni mondano evento* u Leopardija), spjevanu u jambima, kao i za *elegiju* 85 B (*Umana cosa. . .* u Leopardija) možemo tvrditi samo to da većina poznavalaca starohelenske lirike (Bergk, Diehl, Wilamowitz, Lavagnini i dr.) hipotetski drže, gotovo svi pod utjecajem Bergka, osim Croiseta, da je *elegija* 85 B nepotpuna i da, ako uočimo njezin poetski arhaični frazarij, koji susrećemo u ranoj jonskoj elegiji, pripada Semonidu. Svi ti učenjaci, a posebno Lavagnini²⁵, kad navode arhaični frazarij, ne vode računa o nekim tipiziranim lirskim izrazima koji se uporno održavaju u nekoj poetskoj vrsti jonskoga dijalekta. Osim toga, ako baram letimično usporedimo poetski izraz pjesme koju bismo mogli nasloviti *Ljudski život* (1 B) i druge kojoj dajem naslov *Kratkoća ljudskoga života* (85 B), odmah se uvjeravamo da je isti pjesnik znao stvaralački varirati gotovo istu tematiku. To su zapravo bitne značajke mnogih Simonidovih kraćih ili dužih fragmenata. Uz ovo dodajmo da je pjesma *Ljudski život* (1 B) cjelovita pjesma, dok je *Kratkoća, ljudskoga života* (85 B) lirska interpretacija poznatog Homerova stiha.

²⁵ *Usp.* B. Lavagnini, *Aglaiā—Antologia della lirica greca da Callino a Bacchilide*, Torino 1937 (*nuova ristampa*), s. 232.

Držim da podjednako zbog zajedničke tematike u citiranim pjesmama, pa zbog psihološki uvjerljivih poetskih slika kao i zbog jezičnog fraziranja možemo obje pripisati Simonidu, pjesniku s otoka Keja, jer se on u svojim pjesmama kao i u fragmentima izražava koncizno, ali poletno. Zatim, ako je Leopardi prevodio i Semonida i Simonida iz tekstova koji se nalaze u Stobeja, a posebno ako uvažimo Meinekeovo kritičko izdanje te ga usporedimo s kritičkim izdavačima starohelenske lirike, smijemo opravdano kazati da su obje Leopardijeve asimilacije, tj. 1 B i 85 B, Simonidove pjesme. Razumljivo je da njihova umjetnički plastična asimilacija ništa ne može izgubiti ako se osvrćemo na filološko hipotetsko nagađanje o autorstvu pjesama kojima je Leopardi ukrao svoje djelo. On je umjesto prijevoda stvorio dvije nove lirske pjesme, čija je početna emotivna tematika djelomično simonidska, dok se one same originalnom asimilacijom u lirskoj inovaciji uklapaju u kontekst njegova lirskog opusa.

Zagreb.

T. Smerdel.

RIASSUNTO

T. Smerdel: SEMONIDE O SIMONIDE NELL'ASSIMILAZIONE DI LEOPARDI

L'autore di questo saggio mette in rilievo l'importanza di due poesie leopardiane che il poeta ha incluse nel suo libro *Canti* sotto il titolo: *Dal greco di Simonide*, cioè i canti: 40. e 41. Poi analizzando queste poesie e comparandole col loro originale (1 B e 85 B) secondo lo Stobeo conclude che Leopardi ha tradotto le poesie di Simonide di Ceo e colle sue traduzioni, che si potrebbero chiamare assimilazioni, ha fatto nuove e vere liriche.